

Kiszorítás idősek és fiatalok között? Empirikus eredmények EU aggregált adatok alapján

Cseres-Gergely Zsombor*

*MTA Közgazdaságtudományi Intézet, CEU Középeurópai Egyetem

“How could Hungary increase labour force participation?” -
záró konferencia, 2008 június 19. Hotel Ében

Motiváció

- ▶ Magyarország EU25 átlagtól elmaradó foglalkoztatási rátája (2006: 57,3% vs. 64,8%) miatt a Lisszaboni célokra fokozottan figyelni kell. Kiemelt helyen a korai nyugdíjba vonulás visszaszorítása.
- ▶ Az 1997-es nyugdíjreform a „haladó” EU országokhoz mérhető korhatáremelést hozott: 12 év alatt rendre 2 és 7 év emelés a férfiaknál, illetve nőknél.
- ▶ Az érintett korosztály (55-64 évesek) foglalkoztatási rátája drámaian nőtt (bár pontosan nem látjuk az egyes hatásokat): 23,5-ről 41,4%-ra, és 8,4-ről 27,1%-ra (a munkanélküliség mérsékelt növekedése mellett).
- ▶ Ez alatt a 14-25 éves korosztályban a férfiak és nők foglalkoztatási rátája 37-ről 24%-ra és 28-ről 19%-ra csökkent.

Kérdések

1. Van-e hátrányos hatása a fiatalok foglalkoztatására annak, hogy az idősebb emberek foglalkoztatási rátája nő?
2. Pontosabban: van-e rövid, illetve van-e hosszú távon hatása?
3. Pontosabban: vannak-e olyan foglalkoztatási formák, ágazatok, ahol van hatása?
4. Ha létezik kedvezőtlen hatás, mivel lehet azt ellensúlyozni?

Lépésről lépésre haladhatunk csak - az elsővel fogunk foglalkozni!

Az előadás részei

Elméleti kapcsolat az idősek és fiatalok foglalkoztatása között

Empirikus tapasztalatok az EU LFS alapján

A magyarországi helyzet közvetlen vizsgálatának lehetőségei

Az idősebb és fiatal foglalkoztatás közötti hosszútávú kapcsolat

Hosszú távon elméletileg nem létezik kapcsolat (pl. Layard-Nickell-Jackman, 1991)! Ennek oka, hogy

1. A gazdaságban a munka mennyisége nem rögzített (vö. „lump of labour/output”,
2. Ennek megfelelően egy csoport munkakínálatának növekedése elsőként béralkalmazkodást eredményez,
3. Majd közvetlenül és a béralkalmazkodáson át növeli a munkakeresletet, és potenciálisan a kibocsátást is.

Lehetséges problémák az alkalmazkodási mechanizmussal

Az alkalmazkodás azonban nem feltétlenül zajlik le, vagy nem gyorsan, mert

- ▶ a fiatalok és az idősebbek munkapiaci pozíciója eltér („outsider-insider”),
- ▶ ennek oka lehet tökéletlenség/aszimmetria is pl. végkielégítések miatt,
- ▶ a béralkalmazkodást a minimálbér, kollektív szerződés, stb. nehezítheti,

Tanulság: a kérdés Európában nem elhanyagolható.

Az egymásra hatás lehetőségei

A fiatalok és idősebbek foglalkoztatásának egymásra hatás több mechanizmuson át (nem) működhet.

1. Közvetlen helyettesítés (pl. gyorsétterem pultos)
 - ▶ Szektorálisan korlátozott (főleg szolgáltató),
 - ▶ Jól meghatározott képzettséggel működik.
2. Valamilyen „cső” mechanizmus, aminek a „tetején” az idősebbek, az „alján” a fiatalok vannak.
 - ▶ Van bizonyíték a létezéséről (pl. Pages-Montenegro, 2007),
 - ▶ Kézenfekvő, „érthető”,
 - ▶ Sajátos előmeneteli szerkezetet tételez fel (erős szenioritás),
 - ▶ A kor, az általános és vállalat-specifikus tapasztalat szerepe nem világos.

A mérés nehézségei

A fiatalok és idősek munkavállalásának hatását nem (sem) könnyű empirikusan vizsgálni.

- ▶ Nem világos az egymásra hatás mechanizmusa (ld. fent).
- ▶ Számos egyéb hatás zavarja a hatások elválasztását (pl. felsőoktatási expanzió).
- ▶ Igen nehéz az idősebb emberek foglalkoztatásában exogén, a fiatalokra nem ható változást találni.

Előzmények a szakirodalomban

Az idősek és fiatalok közötti „kiszorítás” nem más, mint a különféle munkafajták közötti helyettesítés egy formája.

- ▶ Hamermesh (1987): helyettesítés a termelésben, q helyettesítés fogalma.
- ▶ Grant-Hamermesh (1981): q -helyettesítés fiatal férfiak és középkorú/idősebb nők között. (vö. Boeri, 2005)
- ▶ Nem-strukturális becslés (FE) országos OECD adatokból: Herbertsson (2001). Negatív összefüggés a fiatal munkanélküliség és az idősebbek foglalkoztatási rátája között.
- ▶ Skans (2005): Svéd helyi munkapiacok vizsgálata részletes korszervezettel. Van fiatal-idős kiszorítás.
- ▶ Jousten és tsai. (2008): Belga korai nyugdíjazás változása–fiatalok munkanélkülisége. Nincs hatás.

Az idősebb-fiatal foglalkoztatás mérésének adatigénye és a felhasznált adatok

A fiatalok és az idősebbek foglalkoztatásának egymásra hatását ideális esetben

- ▶ munkahely szinten,
- ▶ béradatok felhasználásával és
- ▶ az idősebbek foglalkoztatásának exogén változása után

kell mérni.

Ilyen adatot nehéz szerezni, így most az EU Munkaerőfelvételeinek (EU LFS, az EUROSTAT-tól)

1. aggregált
2. béradatokat nem tartalmazó
3. az idősebb emberek foglalkoztatásának változására csak indirekt adatokat tartalmazó

adatokat használunk.

Az adatok aggregálása

Az EU LFS adatokat különféleképpen aggregáltuk, ezzel más és más részpiacokon belüli versenyt feltételezve:

- ▶ Országoként és NUTS II régióként (migráció),
- ▶ Ezeken belül nemenként és végzettségi csoportonként (helyettesítés),
- ▶ Ágazatonként (humánpolitika, kereslet).

Az adatsorok 1993-tól 2006-ig tartanak, az EU15 országaira terjednek ki. (Az új tagországoknál nagyarányú változások mennek végbe.)

A használt modell

Az aggregált adatokon az alábbi lineáris regressziót futtattuk le:

$$E_f \sim E_i + E_d + F,$$

ahol

E_f A 15-24 évesek foglalkoztatásának indikátora
(foglalkoztatási, munkanélküliségi ráta),

E_i Az 55-64 évesek foglalkoztatási rátája,

E_d A 25-54 évesek foglalkoztatási rátája,

FE Az országokra ill. régiókra jellemző fix hatások.

Empirikus eredmények

Az empirikus eredmények azt mutatják, hogy

- ▶ 2000 előtt nem mutatható ki kizorítási hatás,
- ▶ A migráció hatása a várt: országokon belül nagyobb a hatás,
- ▶ Az iskolázottság hatásának értelmezése nem világos,
- ▶ Határozott hatás mutatkozik a fiatal férfiak és idősebb nők között.
- ▶ A hatás szektorális megoszlása nem világos (de ha igen: feldolgozóipar, szállítmányozás, kereskedelem).

A nemenként megbontott regresszió

Bal oldalon: 14-25 évesek foglalkoztatási rátája

	(1) Férfiak	(2) Nők	(3) Férfiak	(4) Nők	(5) Férfiak	(6) Nők	(7) Férfiak	(8) Nők
empr5564m	-0.211* (0.10)		0.0159 (0.093)	0.0443 (0.14)	-0.460*** (0.17)		-0.159 (0.22)	0.0206 (0.21)
empr2554m	1.664*** (0.30)		1.407*** (0.30)	1.047** (0.37)	1.553*** (0.28)		0.943** (0.40)	1.010*** (0.39)
agesr1524m	0.206 (0.49)		-6.718*** (1.81)	-5.507 (3.13)	0.242 (0.47)		-4.636 (2.98)	-5.331* (2.91)
empr5564f		-0.294*** (0.092)	-0.302*** (0.051)	-0.127 (0.076)		-0.773 (0.54)	-0.555** (0.23)	-0.143 (0.22)
empr2554f		0.610* (0.29)	0.315 (0.24)	0.156 (0.34)		1.426 (0.94)	0.919** (0.43)	0.203 (0.42)
agesr1524f		2.101** (0.73)	8.469*** (1.61)	6.458** (2.64)		4.811 (3.14)	8.110*** (2.73)	6.408** (2.67)
Konstans	-0.928*** (0.29)	-0.131 (0.23)	-1.063*** (0.23)	-0.693** (0.29)	-0.702** (0.29)	-0.786 (0.76)	-1.062*** (0.28)	-0.687** (0.27)
Megfigyelések	83	83	83	83	83	83	83	83
Országok	15	15	15	15	15	15	15	15
R ²	0.44	0.15	0.58	0.33

Robusztus standard hibák zárójelben

A magyarországi helyzet közvetlen vizsgálatának lehetőségei

A magyarországi helyzet különös figyelmet érdemel, hiszen

- ▶ az idősebbek foglalkoztatásának emelkedése mellett jelentősen csökken a fiatalabbaké,
- ▶ az idősebbek foglalkoztatásának további emelése, emelkedése napirenden van,
- ▶ jelentős nagyságú a képzetlen fiatal réteg,
- ▶ az igen magas a relatív minimálbér bérmerevséget eredményez.

A kérdés megfelelő mélységű vizsgálatához alapos, munkahely-szintű vizsgálatra van szükség. Terv: Bértarifa.